
SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

- Z OBSAHU: HAJDUK – NIJAKOWSKA, Janina: Miesto folkloristiky vo výskume súčasnej kultúry
KREKOVIČOVÁ, Eva: Folklor ako konštrukt?
URBANCOVÁ, Hana: Na hranici žánrov. Komunikačné situácie a medzižánrové formy v tradičnej piesňovej kultúre
FROLCOVÁ, Věra: Zpěv a slovo posvátné – ke studiu obřadní komunikace na počátku 21. století
JANEČEK, Petr: Rezistence a katarze: fámy a pověsti druhé světové války v českých zemích
VANOVIČOVÁ, Zora: Morálne hodnoty v spomienkovom rozprávaní

Prvá strana: *Ilustrácia tzv. "Péráka" k článku Petra Janečka.*
Uverejnené s láskavým dovolením autora ilustrácie, Stanislava Setínského.
Preklady: Svatava Šimková, autori textov

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

Michaela Ferencová

Tatiana Bužeková

HOŠŤUJÚCA EDITORKA

Eva Krekovičová

REDAKČNÁ RADA

Marta Botíková, Dušan Deák, Lubica Droppová, Bernard Garaj, Martin Kanovský, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Peter Salner, Zdeněk Uherek, (ČR), Miroslav Válka, (ČR), Iveta Zuskinová

*Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach:
MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings, CEJSH a ERIH (impaktovaná databáza ESF)*

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- H a j d u k – N i j a k o w s k a, Janina: Miesto folkloristiky vo výskume súčasnej kultúry..... 149
- Krekovičová, Eva: Folklór ako konštrukt?... 162**
- U r b a n c o v á Hana: Na hranici žánrov. Komunikačné situácie a medzižánrové formy v tradičnej piesňovej kultúre..... 175
- F r o l c o v á, Věra: Zpěv a slovo posvátné – ke studiu obřadní komunikace na počátku 21. století..... 195
- J a n e č e k, Petr: Rezistence a katarze: fámy a pověsti druhé světové války v českých zemích..... 207
- V a n o v i č o v á, Zora: Morálne hodnoty v spomienkovom rozprávaní..... 220**

MATERIÁLY

- Š a l a n d a, Bohuslav: Elementy lidového divadla na současné vesnici..... 230

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSY

- K životnému jubileu Evy Krekovičovej (Hana Urbančová)..... 238
- Spomienka na nedožitú jubileum Michasa Ramaňuka (Jana Sušíenková)..... 244
- Sociokultúrna zmena a etnografický výskum – konferencia k životnému jubileu Sone Švecovej (Miroslava Hlínčíková)..... 247

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Hradská, K.: Židovská Bratislava (Peter Salner)..... 249
- Sládek, P.: Malá encyklopedie rabínského judaismu (Peter Salner)..... 250

- Šalanda, B.: Česká vesnice Široký Důl. (Tomáš Chorvát)..... 251
- V múzeu vážne i prostopašne. Zo spomienok pracovníkov. Zostavila M. Halmová. (Ladislav Mlynka)..... 252
- Miklovic, J.: Stara Pazova 1769-1794; Pazovský kalendár 2009. Ročník VIII. (Igor Thurzo)..... 254
- Zuskinová, I (ed.): Pastierska kultúra, jej dokumentácia a prezentácia (Peter Slavkovič)..... 255
- Acta Ethnologica Danubiana 8-9. (József Liszka (ed.) (Izabela Dantárová).... 256
- Horváthová, M.: Kroje z klenotnice Slovenska (Mojmír Benža)..... 258
- De Vries, S. Ph.: Židovské obrady a symboly (Peter Salner)..... 262
- Čechová, F.: Tragédia pezinských Židov...(Monika Vrzgulová)..... 262
- Laquer, W. Měníci se tvář antisemitizmu; Tydlitátová, V. (eds.) Kolokvium o soudobém antisemitizmu II. (Peter Salner)..... 264
- Gecse, A.: Az etnikai és társadalmi...(Izabela Dantárová)..... 265

CONTENTS

STUDIES

- H a j d u k – N i j a k o w s k a, Janina: Position of folklore within contemporary culture studies..... 149
- K r e k o v i č o v á, Eva: Folklore as a construct?..... 162**
- U r b a n c o v á, Hana: On the borders of genres: situations of communication and crossgenres forms in traditional song culture..... 175
- F r o l c o v á, Věra: Song and the sacred word on the study of ritual communication at the beginning of the 21st century..... 195
- J a n e č e k, Petr: Resistance and catharsis: Rumours and legends of the second world war in the Czech lands..... 207
- V a n o v i č o v á, Zora: Moral values in memorates..... 220**

MATERIALS

- Š a l a n d a, Bohuslav: Elements of folk-theatre in contemporary village..... 230

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

- Jubilee of Eva Krekovičová (Hana U r b a n c o v á)..... 238
- Obituary for Michas Ramaňuk (Jana S u š i e n k o v á)..... 244
- Socio-cultural change and ethnographic research – conference devoted to the jubilee of Soňa Švecová (Miroslava H l i n ě í k o v á)..... 247

BOOKREVIEWS-ANNOTATIONS

*Číslo je venované PhDr. Soni Burlasovej, DrSc.
pri príležitosti jej významného životného jubilea*

EDITORIAL

V roku 2007 sa dožili významného životného jubilea kolegovia – folkloristi PhDr. Soňa Burlasová, DrSc. a prof. PhDr. Bohuslav Beneš, DrSc. - dvojdomosť jubilantov (rodová, národná, oblasťou vedeckého záujmu – slovesná a hudobná folkloristika) nás inšpirovali koncepcne pripraviť a zorganizovať „dvojdomú“ konferenciu pod názvom „Tradičná kultúra v súčasných procesoch komunikácie“. Konferencia sa konala 17.-18. 9. 2007 v Bratislave. Vedecké podujatie pripravili členovia dvoch grantových projektov z dvoch akademických pracovísk: z Ústavu etnológie SAV – grantový projekt VEGA 2/5103/25 „Od folklórneho textu k folklórnemu kontextu“. Žánrové, medzižánrové, kultúrohistorické a antropologické aspekty výskumu folklóru“ (ved. riešiteľského kolektívu: E. Krekovičová) a z Katedry etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK grantový projekt VEGA „Zmeny sociálnej komunikácie v súčasnosti. Etnologické aspekty“ (ved. riešiteľského kolektívu: M. Leščák/H. Hlôšková). Na konferencii odznelo 35 referátov etnológov i folkloristov z Poľska, Českej republiky a Slovenska.

Problémovú bázu príspevkov tvorila aktuálna problematika prostriedkov, obsahov a funkcií komunikácie v súčasných kontextoch paradigmatických zmien v etnológii/folkloristike.

Výsledkom stretnutia je rozsiahly korpus odborných textov, z ktorých časť už bola publikovaná na stránkach *Slovenského národopisu* (SN 56/2008, č. 2 a č. 3), ďalšie budú publikované v *Etnologických rozpravách* 16/2009. V monotematickom čísle, ktoré sa Vám teraz dostáva do rúk a je venované významnému životnému jubileu S. Burlasovej, uverejňujeme blok folkloristických príspevkov, vychádzajúcich z referátov, ktoré odzneli na tomto podujatí.

Nazdávame sa, že atmosféra konferencie prispela a všetky referáty a publikované príspevky prispievajú k rozvíjaniu vedeckej spolupráce a naplňajú osobnostný odkaz oboch jubilantov.

Hana Hlôšková - Eva Krekovičová

FOLKLÓR AKO KONŠTRUKT?

EVA KREKOVIČOVÁ

*Doc. PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., Ústav etnológie SAV, Klemens-
ova 19, 813 64 Bratislava – Slovensko,
e-mail: eva.krekovicova@savba.sk*

The contribution focuses on terminological as well as theoretical and methodological problems of research studies conducted at the turn of the millennia, which concerns the stating of the position of folkloristics, regarded as a constituent not only in ethnology but also in ethnomusicology, in the relation to ethnology (cultural constructs, folklore, narrativity, cultural heritage, European ethnology).

Kľúčové slová: teória a metodológia etnológie, folkloristika, konštrukt, folklór, narativita, purizmus

Key words: theory and methodology of ethnology, folkloristics, construct, folklore, narrativity, purism

“...základným cieľom národopisného bádania bola (a dodnes stále je) rekonštrukcia, dokumentácia a záchrana ľudovej kultúry. Národopisné výskumy sa vždy robili v národnom rámci, v ktorom existoval časový rozdiel medzi minulosťou a súčasnosťou a tento mal pre národopis konštitutívny význam. ...teória národopisu ... sa etablovala ...vdďaka časovému odstupu ...nachádzala svoje základy práve v tomto časovom odstupe a zároveň sa celkom orientovala na tento časový odstup.”
(NIEDERMÜLER 2002 : 298)

Úvod

Názov príspevku som zámerne formulovala do istej miery konfrontačne, alebo aspoň provokujúco. Nemám, samozrejme, ambíciu na tomto mieste jednoznačne odpovedať na otázku, ktorú v ňom kladiem. Svoje úvahy by som rada postavila do trochu širších súvislostí s cieľom ani nie tak hľadať jednoduché odpovede, ako skôr viac alebo menej prispieť do už

prebiehajúcej diskusie k viacerým otázkam. Postoje k niektorým z týchto otázok nie sú zatiaľ ani vo všeobecnom diskurze európskej i mimoeurópskej odbornej spisby u jednotlivých autorov jednoznačne prijímané a konsenzuálne doriešené, a to najmä pokiaľ sa týka terminológie a metodológie (KILIÁNOVÁ 2006, z pohľadu výskumov folklóru, narativity a vymedzenia žánrov podrobnejšie tiež Z. Panczová: PANCZOVÁ 2009).

Keďže toto číslo Slovenského národopisu je venované PhDr. Soni Burlasovej, DrSc. v súvisi s jej významným životným jubileom (2007), chcela by som v úvode môjho príspevku vyzdvihnúť dôležitosť tejto osobnosti ako folkloristky, etnomuzikologičky i etnologičky pre vývin našej vedy práve v zložitých procesoch, súvisiacich okrem iného aj s meniacimi sa podmienkami, v akých naša vedná disciplína (a hlavne jej súčasť, folkloristika, viď KILIÁNOVÁ 2006) hľadala, hľadá a inštrumentalizuje svoju vlastnú "identitu" (KREKOVIČOVÁ 2005: 21) – samozrejme, nie v zmysle kognitívnej identity. Toto výročie považujem za vhodnú príležitosť zastaviť sa, obzrieť dozadu a porozmýšľať nad tým, ako to bolo a čo bude ďalej. Samotná jubilantka totiž nikdy nebola striktno "tradicionalistickou" bádatelkou. Popri významnom prínose v oblasti skúmania kultúrneho dedičstva a najmä tradičných piesňových žánrov intenzívne sledovala a vyjadrovala sa k procesom "súčasnosti", k teoretickým otázkam vymedzenia tradície, či tvorivosti. Veľkú časť svojej bádateľskej kapacity venovala zároveň skúmaniu problematiky novovznikajúcej piesňovej tvorby (BURLASOVÁ 1980) a bola vo svojich prácach i v diskusiách otvorená voči každému novému podnetu a impulzu. A keďže jubilantku možno z hľadiska vedných disciplín, v ktorých sa pohybovala, právom označiť ako "dvojdómú" (etnomuzikologičku i etnologičku), v ďalších úvahách budem síce hovoriť predovšetkým o etnológii a folkloristike, dotknem sa však aj etnomuzikológie. Dr. Burlasovú možno totiž v slovenskej folkloristike označiť za zakladateľku práve takto interdisciplinárne orientovanej línie výskumov, v ktorej pokračujú jej nasledovníčky: H. Urbancová a E. Krekovičová.

Svoje poznámky zameriam na nasledovné problémové okruhy:

1. termín "konštrukt", alebo "kultúrne konštrukcie" a jeho používanie v odbornom diskurze v reláciách národopis – etnológia;
2. orientácia výskumov európskej etnológie aj mimo hraníc "stredo-východného" priestoru;
3. folklór ako prejav kultúrneho dedičstva – návrh na jeho vnútorné rozčlenenie, resp. zúženie a potrebu separovaného skúmania "tradičného folklóru" a iných, paralelných foriem komunikácie;
4. fenomén "purizmu" vo vzťahu k umeleckým formám hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva a potreba jeho pomenovania v našich diskusiách o minulosti a súčasnosti (čo sa netýka len folklóru).

K ponímaniu termínu "konštrukt" z aspektu výskumov na prelome tisícročia

1. Na problém termínu "konštrukt" v kontexte národopis versus etnológia (viď NIEDERMÜLER 2002, ktorý hovorí o kultúrnych konštruktoch) považujem za potrebné pozrieť sa bližšie. Nielen preto, že samotný termín je príliš všeobecný, významovo priveľmi široký a málo konkrétny, ale aj z toho dôvodu, že v našich odborných kontextoch sa používa, ba priam nadužíva, už ako akési "zaklínadlo" (často bez hlbšieho zamyslenia sa nad jeho konkrétnym obsahom). A podobne ako slovo "folklór" v bežnom jazyku (najmä politikov a žurnalistov: KREKOVIČOVÁ 1999), v našich odborných diskusiách nadobúda "konštrukt" nezriedka negatívne až pejoratívne konotácie. A to najmä v súvislostiach minulosť – prítomnosť vedeckého bádania.

V korelácii dejín 20. a 21. storočia – nazerajúc na prebiehajúce procesy v teórii a metodológii etnológie a etnomuzikológie zo stredoeurópskej perspektívy – ide ruka v ruke s formovaním etnológie (v porovnaní s národopisom) o obdobie paradigmatických zmien (hovoriac “kuhnovským” jazykom – KUHN 1970). V ich rámci možno európsku etnológiu – v súhlase s P. Niedermüllerom – ponímať nie už ako produkt moderny, akým bol národopis alebo kultúrna a sociálna antropológia, ale ako dieťa “radikalizujúcej sa moderny”, ktorú by sme mali hodnotiť ako historickú a spoločenskú fázu prechodu” (NIEDERMÜLER 2002: 294), súvisiacu s tým čo býva označované aj ako “druhá moderna”.

V rámci slovenskej odbornej literatúry viacerí autori predtým už konštatovali absenciu kritického vyhodnotenia dejín vedy (etnológie, ale hlavne folkloristiky a etnomuzikológie) na Slovensku všeobecne, a najmä z perspektívy výskumov obdobia na prelome tisícročia. Týka sa to jednak 19., ale najmä v 20. storočia (napr. PODOBA 2006, niektorí autori zborníka *Folklór a folkloristika na prahu milénia*, ed. PROFANTOVÁ 2000 atď.). Ku konkrétnej náprave v tejto oblasti smerujú od roku 2008 najmä aktuálne projekty VEGA k problematike dejín vedeckého myslenia, riešené v Ústave etnológie SAV a na univerzitných pracoviskách v Bratislave a v Nitre (VEGÁ 2008-2010: vedúci riešitelia: Marta Botíková, Zuzana Beňušková KILIÁNOVÁ 2008). Zároveň tu už existujú relevantné sumarizujúce práce vyjadrujúce sa k súčasnému stavu a predmetu bádania etnológie na Slovensku (KILIÁNOVÁ 2002, 2006). V Ústave etnológie SAV máme pre potreby výskumnej orientácie pracoviska, ale i ďalšej perspektívy vedy vypracovanú veľmi konkrétnu a priebežne realizovanú aktuálnu koncepciu ďalšieho smerovania etnológie a v jej rámci i folkloristiky, ktorá bola publikovaná (KILIÁNOVÁ 2002). Pokiaľ sa týka etnomuzikológie, nad touto problematikou sa v poslednom desaťročí zamýšľal viackrát najmä O. Elschek (napr. ELSCHKEK 2000) i B. Garaj (GARAJ 2002). Viaceré príspevky do diskusie priniesli hlavne v posledných rokoch tiež autori v Českej republike (napr. UHEREK 2008, PAVLICOVÁ-UHLÍKOVÁ 2008 a ďalší), k ponímaniu problematiky folklóru veľmi konštruktívne prispievajú tiež naši poľskí kolegovia (v tomto čísle časopisu J. Hajduk-Nijakowska). K orientácii európskej etnológie v jej stredo-východoeurópskom ponímaní bližšie napr. K. Köstlin (KÖSTLIN 2002), P. Niedermüller (NIEDERMÜLER 2002) a G. Kiliánová (KILIÁNOVÁ 2006).

Ako som už spomenula, v prácach viacerých súčasných autorov sa pri zmienkach o výskumoch 19., ale aj 20. storočia stretávame s termínom “konštrukt”. Nechcem sa tu “zamotať” do terminologických problémov, iba upozorniť na niektoré metodologicko-teoretické otázky, ktoré s používaním tohto termínu súvisia. Ak totiž pátrame v literatúre po jeho obsahu a vymedzení, zisťujeme že diskusie resp. teoreticko-metodologické úvahy najmä v rámci exkurzov do 18. – 20. storočia sa zameriavali a zameriavajú v prvom rade na mechanizmy, v ktorých sa folklór či “tradičná ľudová kultúra” ako istý kultúrny konštrukt formoval a vznikol, v čom korenil, ako fungoval a aké ideologické či iné úlohy naplňoval, nie však už na samotný termín. (Najmä v rakúskych a nemeckých diskusiách k téme od 90. rokov 20. stor. dominovali procesy etnizácie kultúry, spôsobu života a politiky; moderny; nacionalizmu; vzťahu k domovu; ideologického využívania folklóru a “ľudovej kultúry” apod.).

Budeme teda pri vymedzení termínu “konštrukt” v etnológii vychádzať z ponímania konštruktú/kultúrnych konštruktov ako prejavu sociálneho konštruktivizmu (BERGER – LUCKMANN 1999, HACKING 1999, SEARLE 1995), aktuálneho v súčasnosti napr. v sociologických a psychologických výskumoch, či pri riešení ekonomicko-politických problémov globalizovaného sveta? Alebo použijeme ako inšpiráciu výsledky bádania interpretatívnej antropológie, ktorá je však už z hľadiska súčasných bádání považovaná za historicky uzavretú kapitolu (UHEREK 2008: 24).

Oveľa ďalej sa však vo svojich úvahách dostal P. Bourdieu. Pre potreby našich výskumov zatiaľ ako najvyhovujúcejšiu možno prijať jeho formuláciu, v ktorej hovorí o **konštrukte ako o istých typoch reprezentácií o sociálnej realite**: “Vytvorenie a presadenie reprezentácií o sociálnej realite nielenže vytvára istý obraz o sociálnej realite, ale môže vyvolať zmenu sociálnej reality, pretože ten obraz, aký o nej aktéri majú, ich mobilizuje k činnostiam, k politickým akciám, ktoré vedú k zmene reality.” Toto Bourdieuho konštatovanie upozorňuje na produktívne skúmanie súvislosti medzi politickou činnosťou (resp. konkrétnymi aktivitami konkrétnych aktérov), predstavami o sociálnom svete v myšliach aktérov a medzi ich dopadom na vzájomný, obojsmerne závislý proces zmien: zmeny sociálnej reality a zmeny kognitívnej reprezentácie (predstavy) o sociálnej pamäti (BOURDIEU 1994: 127-136; 220-228). A buď ho budeme používať v takomto, či inak (cielenejšie) vymedzenom ponímaní, alebo budeme uvažovať nad iným termínom, pretože, ako hovorí Z. Uherek: “vedecká komunita je jako jakákoli lidská komunita, ... vyvíjí (se) a je ovlivňována nejrůznějšími mimovědeckými stimuly. Řada pojmů a konceptů jsou konceptuálně zabarvené a pokud nemají ekvivalenty ve zkoumaných kulturách a zároveň nemají analytický význam, je možné je opustit” (UHEREK 2008: 24).

Na záver tejto časti príspevku stručný náčrt niektorých – najmä v slovenských podmienkach aktuálnych – problémových okruhov, tém v oblasti teórie a metodológie, ktorým v súvislosti s vymedzením “konštruktú” v etnológii i etnomuzikológii možno venovať pozornosť v ďalších výskumoch:

- termín, nedostatočná reflexia hĺbky konotácií vo vzťahu k nášmu predmetu bádania;
- negatívne konotácie versus hlbšie preskúmanie ich súvisu s historickou realitou;
- vzťah konštruktú “ľudovej kultúry” a romantizmu;
- jeho vzťah k procesom nacionalizmu;
- vyhodnotenie výsledkov bádania v minulosti (teda národopisu a výskumov “ľudovej kultúry” z perspektívy výskumov dneška – t. j. pôsobenie konštruktú ako “predobrazu” už

v samotnom procese získavania dát v teréne a s tým súvisiaca otázka, do akej miery sú takto získané dáta aj pre potreby inak nastavenej “optiky” výskumov v etnológii použiteľné);

- v súvisi s tým fenomén “purizmu,” “štýlu” a s ním súvisiacej poetiky tak vo výskumoch všeobecne, ako najmä v oblasti umenia (vybrané slovesné, hudobno-spevné, hudobno-inštrumentálne, tanečné, dramatické, či vizuálne prejavy), teda pri skúmaní kultúrneho dedičstva (k tomu bližšie ďalej).

Stredoeurópske verzus európske dimenzie výskumu

2. Pri úvahách o spomínaných fenoménoch a procesoch – hovoriac o európskej etnológii – akoby sa nám v 20. stor. náš svet geograficky zúžil a naše “európske” pohľady sa spravidla končili a končia pri hraniciach Nemecka... Na príklade procesov formovania nacionalizmu a kultúrneho konštruktú “ľudovej kultúry” a “folklóru” v 18. – 20. storočí by som preto rada upriamila pozornosť na širšie ako stredoeurópske súvislosti v procesoch vzniku a vývoja etnológie, vrátane folkloristiky a etnomuzikológie. V tomto kontexte boli pre mňa inšpiratívne predovšetkým dve práce, pôvodom z priestoru presahujúceho strednú Európu. Bola to zaujímavá a folkloristu provokujúca práca francúzskej autorky Anne-Marie Thiessovej: *Création des identités nationales Europe XVIIIe - XXe siècle* (1. vyd. 1999, 2. 2001, cit. podľa THIESSOVÁ 2007). Ďalšou bola dvojazyčná španielsko-slovenská doktorská dizertačná práca Renáty Bojničanovej, obhájená v rámci Európskeho doktorátu na Univerzite v Madride: *Postava zbojníka v slovenskom a katalánskom ústnom podaní. Folklorno-literárne paralely* (BOJNIČANOVÁ 2007). Obe práce boli zaujímavé a inšpiratívne svojím **európskym rozmerom**.

Historička Anne-Marie Thiessová analyzuje a bystro, ale tiež s vtipom a v mnohom originálne formuluje výsledky výskumov vytvárania národných identít v Európe 18-20. storočia, ktoré stáli pri zrode etnografie a folkloristiky. Ide tu o pohľad Francúzky, ktorej dlhodobý študijný pobyt na Univerzite v Tübingene a konzultácie s kolegami z Maďarska, Čiech, Rakúska atď. (THIESSOVÁ 2007: 7) umožnili hlbšie sa zamerať na procesy formovania novodobých národov Európy, zohľadňujúc viaceré kultúrne okruhy a centrá. Autorka analyzuje a prezentuje tieto zložité procesy ako celoeurópsky fenomén, ale tiež prostredníctvom jednotlivých národne špecifických osudov a podôb. A to aj napriek tomu, že Európu ako kontinent dodnes charakterizuje práve to, že je v prvom rade Európou národných štátov. Každý z týchto štátov a každý z národov či etník žijúcich v Európe má pritom nielen svoje vlastné historické osudy a zvláštnosti, ale popri zmenách hraníc a štátnych útvarov v istých historických obdobiach sa v európskom priestore menili tiež kultúrne centrá a regióny.

Predmetom výskumov druhej práce, zatiaľ nepublikovaného rukopisu Renáty Bojničanovej, bol komparatívny výskum materiálu, ktorý na prvý pohľad okrem spoločnej tematiky nemôže navzájom súvisieť. Katalánsko ako jedna z oblastí španielskeho kráľovstva má síce vlastné dejiny kráľov, vlastný jazyk, kultúru, umenie a literatúru, vlastné dodnes oficiálne uznané kalendárne sviatky viažuce sa na historické udalosti atď., nemalo však so Slovenskom priame kultúrne kontakty. Nemožno tu teda uvažovať o konkrétnych kultúrnych, ani jazykových vplyvoch. Napriek tomu sa ukázalo, že v danej téme, obraze zbojníka v literatúre a folklóre nielen je čo porovnávať, ale že tu popri odlišnostiach existuje i mnoho spoločných alebo podobných čŕt a súvislostí. Tieto poukázali práve na istý európsky základ oboch kultúr, na prvý pohľad geograficky i historicky značne vzdialených a prináležiacich k rôznym kultúrnym okruhom, ktoré podliehali odlišným vplyvom a prúdeniam, a vyznačujú sa inými historickým skúsenosťami.

Za najvýznamnejšie centrum európskej kultúry bolo v predmodernom období, ako to zdôrazňuje i Anne-Marie Thiessová považované Francúzsko. Táto situácia sa do istej miery mení s nástupom nacionalizmu a moderny. Tak ako predtým bolo referenčným kultúrotvorným rámcom pre mnohé regióny a etniká Francúzsko, po a paralelne s aktivitami Herdera a bratov Grimmovcov sa z nacionalistického hnutia stáva zložitý proces, v ktorom najmä vo vzťahu k vidieckemu "ľudu" a folklóru toho-ktorého etnika dôležitú rolu zohráva tiež Nemecko (pre okruh viacerých etník strednej Európy, o. i. aj pre Slovanov), ale i iné oblasti (napr. Skótsko apod.). Tento proces má napriek svojim národným, etnickým a regionálnym "jedinečnostiam" v prvom rade medzinárodné dimenzie, možno tu konštatovať existenciu istého zosieťovania a paralelizmus prebiehajúcich vln. Citujem z knihy A.-M. Thiessovej: "Nie je nič medzinárodnejšieho ako je vytváranie národných identít. ... Moderné národy vznikli inak než ako to popisujú vo svojich oficiálnych dejinách. ...Vznik národov sa nekryje ani s postupným vytyčovaním území, vydaných napospas dobyvačným výbojom a pričleňovania... Za skutočné zrodenie národa možno považovať okamžik, kedy hrstka ľudí vyhlási jeho existenciu a začne ju dokazovať" (THIESSOVÁ 2007: 9).

Alebo: "V Európe 18. storočia vznikla veľká pokusná dielňa, v ktorej chýbal dielenský vedúci, ale o to usilovnejšie sa tam pracovalo; a najplodnejšie bolo potom nasledujúce storočie. Typickým pre toto laboratórium bolo to, že bolo nadnárodné. ...Každá národná skupina sa živo zaujíkala o to, čo podnikajú jej kolegovia a konkurenti, a ihneď prispôbovala svojim potrebám každý nový podnet..." (THIESSOVÁ 2007: 10). A ešte na záver citácia: "Národ sa rodí z toho, čo je dané a z toho, čo sa vynájde. Ale žije len vďaka tomu, že túto fikciu celé spoločenstvo prijme" (THIESSOVÁ 2007: 12).

Toľko k Anne-Marie Thiessovej. Pokiaľ sa týka folkloristiky však jej formulácie jednak veľmi ostro a jednoznačne zdôrazňujú proces “konštruovania” folklóru jednotlivých národov, zovšeobecňujúc najmä historicky doložené vytváranie falzifikátov, písaných vzdelancami a básnikmi ako jav všeobecne platný. Domnievam sa, že tu ide – napriek nesporným kvalitám tejto práce – o do istej miery jednostranný pohľad na predmet bádania folkloristiky ako vednej disciplíny. Na tomto mieste by som nesúhlasila s jej zdôrazňovaním úlohy cielene a vedome vytvorených diel vzdelancov 19. storočia – básnikov, – písané často aj na objednávku ako formujúcej základy folklóru jednotlivých národov (THIESSOVÁ 2007: 21-58; 89-111).

Pokiaľ sa týka folklóru, formulácie tejto autorky však nepriamo upozorňujú – v súlade s teóriou Miroslava Hrocha – na dôležitosť rozlišovania “veľkých” a “malých” národov (HROCH 1986). (Teda konštruovanie národných mýtov, videných v prvom rade prostredníctvom dejín hrdinských kráľov a hrdinských bitiek, alebo na druhej strane napr. aj v podobe kolektívneho a uvedomelého “tisícročného boja za vlastný štát” – v prípade “malých” národov.) Thiessová zdôrazňuje tiež to, že procesy vzniku folkloristiky boli síce v rámci Európy paralelné, moderná etnomuzikológia však vzniká neskôr (THIESSOVÁ 2007: 155-159). Ako je všeobecne známe, v strednej Európe až začiatkom 50. rokov 20. storočia. V jej práci chýba tiež informácia o tom, že pokiaľ sa týka procesov modernizácie, dochádza tu k efektu “roztvárania nožníc” a k fázovým posunom, spomaľujúcim tieto procesy. To sa premietlo v oneskorení modernizácie najmä niektorých oblastí stredo-východnej Európy (vrátane Slovenska), a teda vo viacerými autormi konštatovanej asynchrónnosti prebiehajúcich procesov modernizácie (napr. aj NIEDERMÜLER 2002).

A ak to dotiahneme do súčasnosti, spomením aspoň jeden detail, zaujímavý z etnomuzikologického hľadiska: vo Francúzsku zaznamenávajú etnomuzikológovia už siedmu! vlnu revivalizmu (LABORDE 2001). A na Slovensku? Tu je revival iba v počiatočnej fáze, ak vôbec... Ide teda o celkom inú situáciu. V prípade “malých”, alebo “plebejských” národov Európy tiež – najmä v stredo-východnom priestore – úloha sedliactva a jeho folklóru zohrávala vzhľadom k neexistencii “veľkých” dejín v národno-emancipačných procesoch oveľa významnejšiu úlohu ako vo Francúzsku, ale v Španielsku či v Taliansku.

V korelácii s historickou úlohou folklóru na Slovensku a s jeho jednoznačne rurálnym vymedzením a charakterom bolo zaujímavé tiež upozornenie Anne-Marie Thiessovej na to, že zber ľudových nápevov mal na konci 19. storočia často aj iný cieľ ako obrodzenie tzv. vysokej (“artificiálnej”) hudby. Bolo ním to, aby po patričných úpravách mohli zberatelia ponúknuť širokým masám repertoár modernej hudby, zamýšľanej ako konkurencia voči novej forme populárnej piesne, ktorou bola kabaretná pieseň (THIESSOVÁ 2007: 159). A tak ako čítame u Jozefa Kresánka v jeho zakladajúcom diele modernej slovenskej etnomuzikológie *Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného* o príkrom hodnotení rómskej hudby, ktorá podľa neho “prznil” slovenský folklór (KRESÁNEK 1951: 43-47), tradičná ľudová hudba sa v industrializovanej západnej Európe konca 19. storočia považovala za najlepší prostriedok na výchovu ľudového vkusu a proti úpadku kultúry. Zámerne sa tu v početných kultúrnych aktivitách vzdelancov posúvala do popredia ako “kultivujúca” kvalita “tradícia sedliactva proti odludštenému a pokleslému svetu mestského proletariátu.” (THIESSOVÁ 2007: 159)

Na druhej strane, ak sa bližšie pozrieme na súčasný stav etnomuzikologického bádania v strednej a juhovýchodnej Európe a na históriu a súčasný stav etnomuzikológie vo Francúzsku, vidíme, že bádanie je v jednotlivých európskych krajinách skutočne silne poznačené fenoménom “národných škôl” výskumu (podobne ako v etnológii konštatujú viacerí už citovaní autori, či etnomuzikológovia, napr. ELSCHKEK-ELSCHEKOVÁ

1980). Spočívajú okrem iného aj v orientácii na uprednostňovaný predmet bádania. Tak ako pre strednú a východnú Európu je dodnes charakteristické štúdium vlastného teritória (NIEDERMÜLER 2002, KILIÁNOVÁ 2006), pozornosť modernej etnológie, antropológie i etnomuzikológie napr. vo Francúzsku sa koncentruje na štúdium "les Autres", teda "iných", spravidla exotických kultúr Stredného východu či Afriky (čo súvisí, samozrejme, tiež s koloniálnym svetom a s jeho rozpadom). Pre Francúzov je zároveň v ešte väčšej miere ako pre výskumníkov z Čiech, Moravy a Slovenska charakteristické vnútorné úzke prepojenie antropológie, etnológie a etnomuzikológie. Záujem Francúzov o výskum vlastného teritória v oblasti štúdia ľudovej piesne sa spája skutočne s tzv. (podľa francúzskej terminológie) "prehistorickou" fázou etnografie/etnológie 19. storočia, ktorá vo Francúzsku vrcholí v polovici 19. stor. (bola to tzv. *Enquête Fortoul*, 1852: MABRU 2007, LORTAT-JACOB – ROVSING OLSEN 2004). V týchto súvislostiach je zaujímavé, že v súčasnosti (roky 2000–2009) v rámci medzinárodnej spoločnosti pre výskum tradičnej hudby (ICTM) so sídlom v Austrálii francúzski členovia spoločnosti skúmajú predovšetkým hudbu mimoeurópskych oblastí a vo Francúzsku realizujú svoje etnomuzikologické výskumy odborníci-spezialisti na túto problematiku z Nemecka (Yearbook ICTM 2008). V širšom stredoeurópsko – európskom pohľade sa ukazuje, že vnútorné diferencie najmä v oblasti etnomuzikológie medzi jednotlivými "národnými školami" sú hlbšie ako sa na prvý pohľad zo stredoeurópskej pozície javí. Na druhej strane samotné podoby skúmaných javov vykazujú popri výraznej vnútornej rôznorodosti tiež isté historicky a kultúrne podmienené spoločné či podobné celoeurópske charakteristiky (ako napr. reflexia fenoménu zbojníctva v ústnej a literárnej podobe – BOJNIČANOVÁ 2007, či procesy nacionalizmu a formovania moderných národov – THIESSOVÁ 2007), ktoré môžu (nacionalizmus) a nemusia súvisieť s priamymi kultúrnymi kontaktmi.

Folklór ako súčasť kultúrneho dedičstva versus naratívita

3. Tu nadviažem na úvahy G. Kiliánovej: "Sama sa prikláňam k názoru, že pod folklórom by sme mohli chápať slovesné, tanečné, hudobné a iné umelecké prejavy, spojené s tradičnou kultúrou, dnes už kultúrne dedičstvo. ... Tak ako sme sa v etnológii odpúťali od pojmu ľudová kultúra, zaoberáme sa ňou ako tradičnou kultúrou, spojenou s istým historickým obdobím, tak aj pod folklórom by sme mohli chápať jednu skupinu kultúrnych prejavov z istého historického obdobia, ktoré sa v podmienkach strednej Európy stali viac-menej minulosťou" (KILIÁNOVÁ 2006: 284). V rámci výskumov súčasných procesov a sledovania tak "tradičných" (t. j. "folklórnych"), ako aj tzv. "netradičných" foriem komunikácie by som v súhlase s názormi autorky rada znovu pripomenula potrebu odlíšenia dvoch skúmaných komunikačných textov a kontextov (KREKOVIČOVÁ 2002):

a./ v oblasti umeleckých prejavov (slovesných, hudobných, tanečných, vizuálnych atď.) ako súčasť vlastného umeleckého "štýlu" na jednej strane. Tento má svoje špecifické lokálne, regionálne, etnické, areálové či kontinentálne, ale aj globálne ("etno"-štýl či "worldmusic") podoby, teda ide o skúmanie folklóru, a v rámci neho o sledovanie rozdielov (NOYES 2005). Skúsenosti z výskumov však upozorňujú na to, že hranica vymedzujúca "folklór" nie je ostrá a existovala a existuje tu napriek jasnému vymedzeniu istá prechodná oblasť napr. na rozhraní folklóru a tzv. vysokého umenia (literatúry: paraliteratúra, letákové tlače, balady; "artificiálnej" hudby: vianočná pastorela;), masovej kultúry (duchovná pieseň, etnopop); grafitti atď. Spomínam to pri tejto príležitosti preto, že aj v tejto – pomerne širokej a diferencovanej – oblasti zaznamenávame prejavy "vlastných" /žánrových?/ štýlov a poetiky, podobne ako v oblasti folklóru (napr. značne kanonizovaná poetika jarmočných a púťových tlačí: BENČÍKOVÁ 1994 atď.).

b./ Na druhej strane tu existujú pre folkloristiku, etnológiu, ale pre iné sociálne a humanitné vedy zaujímavé a svojou formou i funkciami pomerne rôznorodé prejavy “narativity”. Sú výrazom všeobecnej sociálnej potreby ľudí či už reálne, alebo aspoň virtuálne zdieľať, prijímať, odovzdávať ale i tvoriť príbehy ako neodmysliteľnej súčasť každodennej medziludskej komunikácie. Pritom – ako to potvrdzujú aj najnovšie výskumy kognitívnej vedy na príklade transmisie najrôznejších presvedčení, predstáv, reprezentácií, klebiet, fám atď. (BUŽEKOVÁ 2005, 2006, 2008, VANOVIČOVÁ 2005, BAHNA 2008), či inými metódami skúmaných naratívov typu “moderných povestí” (HLÔŠKOVÁ 2001, PANCZOVÁ 2005) – táto oblasť existovala a existuje paralelne popri tradičnom folklóre ako súčasť každodennej kultúry a spôsobu života. Vyznačuje sa však svojimi vlastnými nielen žánrovými, ale i funkčnými, sociálnymi, emocionálnymi, politickými a mocenskými konotáciami (viď PANCZOVÁ 2006, 2009: konšpiratívne teórie). Tieto úzko súvisia s kognitívnymi procesmi, ale i so stratégiami realizácie istých mocenských, alebo iných ambícií atď. Tu sa otvárajú ďalšie možnosti výskumov kognitívnej antropológie a psychológie, ale tiež politológie či politickej antropológie. A z aspektu etnológie/folkloristiky takto ako “nesmrteľný” žáner prežíva tak v ústnom podaní, ako aj v ďalších formách komunikácie vrátane internetu: anekdota (KREKOVIČOVÁ 2005a).

Prikláňam sa preto k názoru ponímať oblasť folkloristických výskumov ako jednu relatívne kompaktnú odnož (i keď s neostrými hranicami), spoluvytvárajúcu oblasť skúmania kultúrneho dedičstva (vrátane korelácií folklóru s tzv. “vysokým umením” v historických i súčasných podobách), jeho funkcií či transformácií a inšpiračného zdroja umeleckej tvorby v minulosti i v súčasnosti. Z teoretických aj metodologických dôvodov navrhujem odčleniť od folklóru výskum narativity ako špecifický priestor etnologických výskumov.

A ktoré z ďalších tém by bolo potrebné hlbšie “nanovo” analyzovať, či ďalej – okrem iných – skúmať v kontexte načrtnutých úvah?

- folklór a folklorizmus – problém “autenticity”, kontextu;

- otázka “štýlu” a s ním súvisiacej poetiky;

- podoby “predlžovania života folklóru” - revival, čo to v našich podmienkach je?;

- “zotrvačnosť” a vplyv dlhodobého organizovaného pestovania “folklóru”;

- kam zaradiť v takýchto súvislostiach napr. v súčasnosti na Slovensku aktuálny fenomén “seniorských folklórnych skupín” (folklórnych súborov či speváckych zborov) ako urbánneho fenoménu? Vznikajú spontánne ako výsledok aktivity bývalých členov týchto prevažne pôvodne poloprofesionálnych (Lúčnica), alebo amatérskych študentských folklórnych súborov, prezentujúcich folklórne prejavy rôznej miery štylizácie (napr. združenie “Čirčianka”, t. j. bývalé členky tanečnej zložky Lúčnice – od roku 2007; “Spolok skúsených spevúľ”, niekdajšia spevácka skupiny folklórneho súboru Technik – od r. 1990, spevácky zbor “Technik Akademik”, niekdajší speváci zboru Technik – od roku 2003, atď., pôsobiace aktívne dodnes); atď. “Seniori” (okrem speváckych zborov) majú aj svoj vlastný folklórny festival – v r. 2009 sa uskutočnil už jeho 7. ročník.

- identifikačný rozmer folklóru – vzťah k “domovu” (BAUSINGER 2001, KÖSTLIN 1995, 1996, 2005; TSCHOFEN 1994 a ďalší); hymny rôznych rezidenčných, regionálnych, etnických, sociálnych a záujmových zoskupení (KREKOVIČOVÁ 2005b) apod.;

- folklór a ideológia, politické “využívanie” a “zneužívanie” kultúrnych kódov folklóru (“tradičnej kutúry”) v politickom boji o moc.

Záver

4. Na záver by som rada ešte aspoň stručne uviedla do našich úvah o predmete bádania etnológie problematiku “purizmu”, a to najmä vo vzťahu k pertraktovanému “konštruktú/

kultúrnym konštruktom”. Ako ho vymedziť a metodologicky uchopiť? Purizmus v službách poetiky a “štýlu”? Ako predobraz konštruktu? Termín je zaužívaný v oblasti teórie výtvarného umenia či v muzikológii v trocha iných kontextoch (skôr v zmysle jednoduchosti štýlu vo výtvarnom prejave: PANOCHOVÁ 2005 v súvisi s barokom ako štýlom; alebo hudobného minimalizmu v oblasti dejín hudby). V oblasti folkloristických a najmä etnomuzikologických výskumov tiež možno hovoriť o purizme ako istej štýlovej schéme (hudobnej, textovej atď.). Súvisí však nielen s “pôvodnosťou”, “autenticitou” folklórneho prejavu, ale tiež s predstavou, čo k “folklóru” patrí a čo “nepatrí”, aká stála v samotnom procese “výberu” odborníka – zberateľa. Táto zohrala a zohráva svoju úlohu ako istý metodologický nástroj práve v procesoch vymedzovania “hraníc” toho, čo dnes označujeme ako tradičný folklór. (Je známe, že napr. B. Bartók pri svojich výskumoch “ľudových piesní” zbieral len “čo najstaršie” prejavy, piesne nezaznamenával v interpretácii ľudí so vzdelaním, alebo takých, čo absolvovali vojenskú službu a v tomto zmysle hovoria o purizme maďarskí etnomuzikológovia, napr. LAKI 2006). Tu kdesi možno pramení aj istá nedôvera, negativistický postoj najmä súčasníka k folklóru. Dnes už často nie sú k dispozícii prejavy folklóru v podobe, akú mali v období zápisu. Dostupné materiály sú nezriedka výsledkom úlohy, ktorú folklóru pripisovali vtedajší zberatelia a ich štýlotvorná predstava “originálneho” a “pravého” folklóru.

Rozpory existujú tiež v názoroch na oblasť výskumov najmä piesní, ale tiež inštrumentálnej hudby a tanca z aspektu na jednej strane etnológie a na druhej etnomuzikológie. Pokiaľ sa týka etnomuzikológie, skutočne - ako to prízvukuje O. Elschek - je etnomuzikologické bádanie autonómne a približuje sa k etnologickému či antropologickému výskumu iba v prípade potreby, pričom jeho miesto je v prvom rade a výlučne v oblasti hudobnej vedy (ELSCHEK 2000)? Alebo – aspoň v oblasti tradičných piesňových žánrov, ale i napr. inštrumentálnej hudby – výsledky najnovších výskumov smerujú k čo najkomplexnejšiemu postihnútiu skúmaných prejavov? Osvedčené prístupy majú predovšetkým interdisciplinárny charakter a aj keď inklinujú v prvom rade k muzikologickému bádaniu a k hudobnej histórii, majú blízko i k literárnej histórii, k dejinám výtvarného umenia (ikonografické pramene v etnoorganológii – GARAJ 1995) a k etnologickému a antropologickému prístupu (URBANCOVÁ 2005, 2007). Oblúkom sa tak vraciam k jubilujúcej S. Burlasovej a k jej prístupu k skúmaniu tradičného folklóru. Metodologický prístup S. Burlasovej v podobe komplexného etnologicko-hudobnovedno-literárnovedného výskumu tradičnej folklórnej piesne je práve významným prínosom do dejín tak slovenského národopisu, ako aj slovenskej etnomuzikológie a etnológie.

LITERATÚRA

- BAHNA, Vladimír (2008): Čo s poverami alebo kde sú hranice kategórií? In: *Etnologické rozpravy* 1, s. 11-24.
- BAUSINGER, Hermann (2001): Heimat und Globalisierung. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* LV/104, s. 121-135.
- BENČÍKOVÁ, Ivona (1994): The Slovak Market and Pilgrim Songs – an Attempt of the Ethnolinguistic Analysis. In: *Folklore in the Identification Processes of Society*. Etnologické štúdie 1. Kiliánová, Gabriela – Krekovičová, Eva (eds.), Bratislava : Ústav etnológie SAV, s. 82-86.

- BENDIX, Regina (1997): *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies*. Madison – London : The University of Wisconsin Press.
- BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas (1999): *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii věděni*. Praha : CDK.
- BOJNIČANOVÁ, Renáta (2007): *Postava zbojníka v slovenskom a katalánskom ústnom podaní. Folklórno-literárne paralely/La figura del bandolero en la literatura oral eslovaca y catalana. Paralels folclórico-literario*. Madrid : Universidad Complutense de Madrid.
- BOURDIEU, Pierre (1994): *Language and Symbolic Power*. Oxford – Cambridge : Polity Press, Blackwell Publishers.
- BURLASOVÁ, Soňa (1980): *Ej, prišli sme, prišli sme na pole družstevné. Ludová piesňová tvorba s tematikou jednotných roľníckych družstiev*. Bratislava : Príroda.
- BUŽEKOVÁ, Tatiana (2005): Písané nepísané pravidlá: etiketa pri rozhovore on-line. In: Eva Krekovičová a kol.: *Folklór a komunikácia v procesoch globalizácie*. Bratislava : SAP, s. 93-131.
- BUŽEKOVÁ, Tatiana (2006): Poverové rozprávania, epizodická pamäť a emócie. In: *Od folklórneho textu ku kontextu*. Etnologické štúdie 15. Krekovičová, Eva – Pospíšilová, Jana (eds.). Bratislava – Brno : ÚEt SAV – EÚ AVČR, s. 50-69.
- BUŽEKOVÁ, Tatiana (2008): Nepriateľ zvnútra a jeho povest' – skúmanie bosoráctva a klebiet v antropológii. In: *Slovenský národopis* 56, 2, s. 130-145.
- ELSCHEK, Oskar (2000): Zmeny konceptov a paradigiem v etnografii a antropológii. (Aspekty historické a aktuálne). In: *Ethnologia actualis Slovaca*. Trnava : Univerzita Sv. Cyrila a Metoda, s. 53-64.
- ELSCHEK, Oskar – ELSCHKEOVÁ, Alica (1980): *Slovenské ľudové piesne a nástrojová hudba. Antológia*. Bratislava : Osvetový ústav.
- GARAJ, Bernard (2002): K stereotypom v etnomuzikologickom bádani na Slovensku. In: *Slovenský národopis* 50, 3-4, s. 342-345.
- GARAJ, Bernard (1995): *Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku*. Bratislava : ASCO Art and Science.
- Gedächtnis und Erinnerung. Ein interdisziplinäres Lexikon* (2001). Pethes, Nicolas – Ruchatz, Jens (eds.). Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- HACKING, Ian (1999): *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press.
- HLÔŠKOVÁ, Hana (2001): Moderné povesti – k doterajším výsledkom ich štúdia v zahraničnej folkloristike. In: *Slovenský národopis* 49, 2, s. 174-184.
- HROCH (1986): *Evropská národní hnutí v 19. století. Společenské předpoklady vzniku novodobých národů*. Praha : Panorama.
- KILIÁNOVÁ, Gabriela (2002): Etnológia na Slovensku na prahu 21. storočia. Reflexie a trendy. In: *Slovenský národopis* 50, 3-4, s. 277-291.
- KILIÁNOVÁ, Gabriela (2006): Tendencie súčasného výskumu v etnológii (so zvláštnym zreteľom na výskum folklóru. In: *Od lidové písne k evropské etnologii. 100 let Etnologického ústavu Akademie věd České republiky*. Pospíšilová, Jana – Nosková, Jana (eds.). Brno : EÚ AVČR, s. 282-285.
- KILIÁNOVÁ, Gabriela (2008-2010): *Etnológia na Slovensku v druhej polovici 20. storočia. Dejiny vedeckého myslenia*. Grantový projekt VEGA. Sídlo projektu: Ústav etnológie SAV Bratislava. Evidenčné číslo projektu: 2/0041/08.
- KILIÁNOVÁ, Gabriela (2009): Ponímanie základných konceptov v práci a výskumné otázky. In: *My a tí druhí. Kolektívne identity v modernej spoločnosti*. Kiliánová, Gabriela – Kowalská, Eva – Krekovičová, Eva (eds.). Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, s. 20-21.

- KÖSTLIN, Konrad (1995): Lust aufs Ganze. Die gedeutete Moderne oder die Moderne als Deutung – Volkskulturforschung in der Moderne. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* XLIX/98, s. 255-275.
- KÖSTLIN, Konrad (1996): "Heimat als Identitätsfabrik. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* L/99, s. 321-338.
- KÖSTLIN, Konrad (2002): Imagológia kohézie – kultúra a kontinuita, spoločnosť a identita. In: *Slovenský národopis* 50, 3-4, s. 309-317.
- KÖSTLIN, Konrad (2005): Ur-Ethnographie und Moderne. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* LIX/108, s. 115-131.
- KREKOVIČOVÁ, Eva (1999): Folklore in der Politik. Am Beispiel der Slowakei. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* LIII/102, 1999, s. 337-357.
- KREKOVIČOVÁ, Eva (2002): Konštrukcia obrazu "seba" a "iných". In: *Slovenský národopis* 50, 3-4, s. 332-341.
- KREKOVIČOVÁ, Eva (2005): Trendy vo folkloristických výskumoch posledného desaťročia. In: *Od pohádky k fámě. Sborník příspěvků ze semináře Hledání cest české slovesní folkloristiky II. Brno 6.6.2002*. Pospíšilová, Jana - Krekovičová, Eva (eds.), Etnologický ústav AVČR Brno – Ústav etnológie SAV Bratislava : Brno, s. 20-25.
- KREKOVIČOVÁ, Eva (2005a): Inštrumentalizácia a transformácie vzťahu autoobraz – heteroobraz v kolektívnej pamäti v čase. In: Eva Krekovičová a kol.: *Folklór a komunikácia v procesoch globalizácie*. Bratislava : SAP, s. 67-91.
- KREKOVIČOVÁ, Eva (2005b): Pieseň v procesoch sebaidentifikácie Slovákov v Maďarsku na prelome tisícročia alebo o histórii jednej hymny. In: *Kultúra, jazyk a história Slovákov v Maďarsku*. Divičanová, Anna - Tóth, Alexander Ján - Uhrinová, Alžbeta (eds.), VÚSM : Békéscsaba, s. 295-300.
- KRESÁNEK, Jozef (1951): *Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného*. Bratislava : Národné hudobné centrum. Reprint.
- KUHN, Thomas Samuel (1970): *Struktura vědeckých revolucí*. Praha : Oikumené.
- LABORDE, Denis (2001): Entrelocset traverses. Approche plurielleen littérature orale. In: *Cahier de littérature orale*, 59, s. 207-230.
- LAKI, Péter (2006): Bartók és a nemzetközi etnomuzikológia. In: *HOLMI* XVIII, 8. Budapest : Vörösmarty Tarsaság, s. 1070-1073.
- LORTAT-JACOB, Bernard – ROVSING OLSEN, Miriam (2004): Musique et anthropologie. nécessaire. In: *L'Homme Revue française d'anthropologie*, s. 171-172. <http://lhomme.revues.org/document1266.html>
- MABRU, Lothaire (2007): Bref historique de l'ethnomusicologie en France. In: <http://ethnomusicologie.free.fr/historique.html>
- NIEDERMÜLER, Péter (2002): Európska etnológia: Nová veda pre "nový" svet. In: *Slovenský národopis* 50, 3-4, s. 292-300.
- NOYES, Dorothy (2005): On Sociocultural Categories. In: *Indian Folklore*, 5, s. 3-7.
- PANCZOVÁ, Zuzana (2005): Súčasná povesti a fámy vo svetle folkloristických výskumov. In: Eva Krekovičová a kol.: *Folklór a komunikácia v procesoch globalizácie*. Bratislava : SAP, s. 7-66.
- PANCZOVÁ, Zuzana (2006): Konšpiračné teórie ako súčasť moderného folklóru. (Staronové témy na slovenských a českých diskusných internetových fórach. In: *Od folklórneho textu ku kontextu*. Etnologické štúdie 15. Krekovičová, Eva – Pospíšilová, Jana (eds.). Bratislava – Brno : ÚEt SAV – EÚ AVČR, s. 101-136.

- PANCZOVÁ, Zuzana (2009): *Konšpiračné teórie ako naratívny fenomén. Žánrová a tematická analýza*. Bratislava : ÚEt SAV. Rkp. Doktorskej dizertačnej práce.
- PANOCHOVÁ, Ivana (2005): Na prahu baroka. K typologickým a slohovým problémom moravskej architektury. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Philosophica Moravica 3. Studia Moravica III*. Gilk, Erik (ed.), Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, s. 107-124.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie (2008): Folklor, folklorismus a etnokulturní tradice. Příspěvek k terminologické diskusi. In: *Etnologie – současnost a terminologické otázky Blahůšej, Jan – Jančář, Josef* (eds.). Strážnice : NÚLK, s. 50-56.
- PODOBA, Juraj (2006): Menší brat strážcom tradície: “údel bílého muže,” českí intelektuáli a slovenský národopis v 20. storočí. In: *Od lidové písně k evropské etnologii. 100 let Etnologického ústavu Akademie věd České republiky*. Pospíšilová, Jana – Nosková, Jana (eds.). Brno: EÚ AVČR, s. 269-281.
- PROFANTOVÁ, Zuzana (ed.) (2000): *Folklór a folkloristika na prahu milénia na Slovensku*. Bratislava : ARM 333.
- SEARLE, John (1995): *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.
- THIESSOVÁ, Anna-Marie (2007): *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury.
- TSCHOFEN, Bernhardt (1994): Stumme Zeugen, falsche Erben. Probleme der Sinnkonstruktion im kulturwissenschaftlichen Museum. In: *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde XLVI II/97*, s. 263-276.
- UHEREK, Zdeněk (2008): Oborová terminologie a lidové koncepty v pojetí interpretativní antropologie. In: *Etnologie – současnost a terminologické otázky Blahůšej, Jan – Jančář, Josef* (eds.). Strážnice : NÚLK, s. 19-25.
- URBANCOVÁ, Hana (2005): *Trávnice – lúčne piesne na Slovensku. Ku genéze, štruktúre a premenám piesňového žánru*. Bratislava : AEP.
- URBANCOVÁ, Hana (2007): *Mariánske legendy v ľudovom speve. Príspevok k typológii variačného procesu*. Bratislava : AEP.
- VANOVIČOVÁ, Zora (2005): Fáma z hlediska folkloristiky. In: *Od pohádky k fámě. Sborník příspěvků ze semináře Hledání cest české slovesní folkloristiky II. Brno 6.6.2002*. Pospíšilová, Jana - Krekovičová, Eva (eds.), Etnologický ústav AVČR Brno - Ústav etnologie SAV Bratislava : Brno, s. 76-81.
- Yearbook for Traditional Music* (2008). Vol. 40, Canberra : ICTM.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/004/08.

FOLKLORE AS A CONSTRUCT?

Summary

In her contribution, the writer focuses on terminology and on theoretical and methodological issues contained in research studies conducted at the turn of the millennia and dealing with the specification of folkloristics, as part of ethnology and ethnomusicology, in relation to ethnography. She concentrates on the following areas.

First, while treating the term "construct" ("cultural constructions") and its use in relations between ethnography and ethnology, she points out that the specification of the term from aspects of ethnology is still rather ambiguous;

Second, there is an urgent need of interconnecting the ethnological research done in Central and Eastern Europe with that in other parts of Europe. In order to demonstrate the inspiring power of such an approach to future research, she uses the creation of folk culture and folklore "constructs" during the 19th and 20th centuries in the all-European context.

Third, there is folklore as a manifestation of cultural heritage. Here the author suggests that the inquiry into traditional folklore should be separated from other parallel forms of communication. In her opinion, "narrativity" in its various forms ("oral history", rumour, "modern legends", narratives disseminating conspiracy theories, etc.) should be studied as a specific subject matter. She also refers to the blurred boundaries of folkloristics which, as a science devoted to cultural heritage, studies more or less historically closed areas of culture and everyday way of life. What she requires is to continue discussions about folklore regarded as a specific (art) "style" with its own "poetics" and "language". The reason is a relatively wide range of genres and forms to be found on the divide between folklore and other areas at which both ethnology and anthropology aim their own inquiries.

Fourth, there is the phenomenon of "purism" to be dealt with as an approach restricting methods of field research and in relation to art forms of material and non-material cultural heritage. It should become a subject of discussions about the past and present (which, does not concern only folklore).

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka:
Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:
Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská
Tatiana Bužeková, Michaela Ferencová

Redakčná rada: Marta Botfková, Dušan Deák, Lubica Droppová, Bernard Garaj, Martin Kanovský, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Peter Salner, Zdeněk Uherek, (ČR), Miroslav Válka, (ČR), Iveta Zuskinová

Redakčný okruh: Regina Bendix (Georg-August-University, Göttingen, Germany), Michal Buchowski (Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland), Ullrich Kockel (University of Ulster, United Kingdom), Vladimir Penchev (Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria), Dragana Radojičić (Serbian Academy of Sciences and Arts, Serbia), Klaus Roth (Ludwig-Maximilians-University of Munich, Germany), Ingrid Slavec Gradišnik (Scientific Research Centre SASA, Slovenia), Davide Torsello (University of Bergamo, Italy), Elena S. Uzeneva (Russian Academy of Sciences, Russia), Helena Wulff (Stockholm University, Sweden)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:
Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava
e-mail: sap@sappress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 57, 2009, Number 2

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská,
Michaela Ferencová, Tatiana Bužeková

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia
Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,
810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,
P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 57, 2009, No 2

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská,
Michaela Ferencová, Tatiana Bužeková

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 57, 2009, Nr. 2

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská,
Michaela Ferencová, Tatiana Bužeková

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

ISSN 1335-1303

EV 3355/09

MIČ 49 610
